

LEJRSKOLER

Historie

Lejrskolen i Danmark har både fremmede og hjemlige forudsætninger.

De førende pædagoger i 1780erne (ved de tyske filantropiner) indførte skolerejser og skoleudflugter som led i undervisningen. Med det 20. århundrede voksede der i England en stærk og levende naturglæde frem, der også nåede inden for skolen (school week). Samtidig startede Baden-Powell spejderbevægelsen, der blev en verdenssucces, fordi han forstod de unges naturlige interesser og organiserede deres trang til friluftsliv.

Efter den første verdenskrig fik »Schullandheime« i Tyskland øget betydning.

I 1920erne indførtes der for den højere skoles vedkommende i Sverige de såkaldte friluftsdage, hvorved skolearbejdet i et vist antal dage suspenderedes til fordel for na-

turvidenskabelige og historiske ekskursioner samt idræt.

Her hjemme blev skolerejser og skoleudflugter i ret stort omfang taget op af mange skoler. Sådanne skolerejser har selvfølgelig deres betydning, men de kan ofte lide af den mangel, at eleverne ikke får tid til egentlig fordybelse i det, de ser, og om et egentlig selvstændigt, personligt arbejde med stoffet bliver der slet ikke tale.

Omkring 1929 begyndte de første forsøg med egentlige lejrskoler i Danmark.

Lejrskoletanken fik hurtigt mange tilhængere, og de nærmest følgende år blev lejrskoleforsøgenes periode.

Lejrskolen er nu så almindelig her i landet, at de fleste skoleklasser i det mindste én gang i løbet af skoletiden kan flytte undervisningen ud i naturen.

Almindelige bemærkninger

Lejrskolen vil bringe eleverne i nærmere kontakt med naturen og samfundslivet, end det kan gøres i selve skolestuen. I lejrskolen erhverver de unge kendskab til forhold, som det daglige skolearbejde ikke kan formidle med samme anskuelse. De stifter bekendtskab med livs- og arbejdsforhold hos mennesker, der lever under andre vilkår end dem, de er fortrolige med fra deres hjemlige miljø, og de kommer derved til at se på dette med andre øjne.

Deres sans for naturens skønhed vækkes og udvikles, og de vænnes til varsomhed

med og hensyntagen til dyr, planter, bygninger o. a.

Endvidere er et lejrskoleophold velegnet til at opøve eleverne i at løse opgaver selvstændigt, enten enkeltvis eller gruppevis, en arbejdsmetode, der naturligt falder ind i lejrskolens rytme og på længere sigt kan få betydning for elevernes hele indstilling til skolearbejdet, modvirke skoletræthed, der ofte er særlig fremtrædende i den aldersklasse, som fortrinsvis besøger lejrskolen, og give eleverne forståelse af, at de fag, de arbejder med i skolestuen, har forbin-

delse med livet uden for denne. Lejrskolen arbejder sideordnet med skolefagene; den benytter i praksis den viden, skolen har givet i teorien.

For bybørnene er det naturligvis også en sundhedsmæssig gevinst at kunne forlægge skolearbejdet til frie omgivelser ved skov og strand, hvor de fleste lejrskoler findes.

Lejrskolens opdragende betydning kan vanskeligt overvurderes. En lejrskoleklasse udgør sammen med sine lærere et lille samfund, hvor kammeratskabsfølelse og egenskaber som hjælpsomhed, hensynsfuldhed, ordenssans og punktlighed naturligt kan udvikles. Ikke sjældent må læreren under lejrskoleopholdet revidere sit syn på sine ele-

ver, selv om han mener at kende dem godt fra den daglige undervisning. Elever, som har haft svært ved at hævde sig hjemme i skolestuen, kan på lejrskole vise sig at være praktisk dygtige, selvstændige og initiativrige. Omvendt kan klassens lyse hoveder i lejrskolen blive stillet over for opgaver, der kræver, at også de anstrenger sig til det yderste. Det hænder også ofte, at eleverne under et lejrskoleophold kommer til at se læreren under en ny synsvinkel, får øje på egenskaber og færdigheder hos ham, som de ikke har opdaget under det mere bundne skoleliv hjemme. En ny fortrolighed og tillid opstår, som kan få den største betydning for det fremtidige arbejde.

Livet i lejrskolen

Arbejdet

Ordet lejrskole siger ikke blot noget om klassens anbringelse, men også om arbejdets karakter og om arbejdsmetoder. Der er og bør være direkte forbindelse mellem livet i lejrskolen og skolearbejdet. Men der bør advares mod en for hård systematisering af arbejdet. Et lejrskoleophold skal være en blanding af lejligheds- og skoleliv. Der bør være en vis frihed i arbejdet, således at børnene så vidt muligt selv får lejlighed til at bestemme, hvad de vil beskæftige sig med inden for de givne rammer. Dette udelukker naturligvis ikke, at der i lejrskolen kan udføres et alvorligt og frugtbart arbejde. Der er næppe noget sted inden for skolens virkeområde, hvor læreren har større chancer for at gøre arbejdet lystbetonet ved at udnytte elevernes aktivitetstrang og fantasi til at binde tingene sammen til nye mønstre, gøre stoffet meningsfyldt og interessant.

Som gennemgående idé for arbejdet i lejrskolen gælder, at eleverne gennem gruppearbejdet opøves i aktivt samarbejde, og at de får lejlighed til at udvikle deres iagttagelsesevne, så de lidt efter lidt lærer at arbejde selvstændigt med tingene. Læreren

skal derfor mere være rådgiver end egentlig underviser, men han bør på den anden side aldrig glemme, at lejrskolens største fare er den, at arbejdet bliver tilfældigt og løst. Dette må modarbejdes og kan modarbejdes ved gennemført orden og disciplin, hvilket er om muligt endnu mere nødvendigt i lejrskolen end hjemme i skolestuen.

Enhver arbejdsmåde kræver sin egen form for disciplin. Friere arbejds- og omgangsformer behøver naturligvis ikke at medføre planløshed. Ordensreglerne i lejrskolen bør være så få og indlysende rigtige, at alle har rimelige muligheder for at overholde dem. De må ikke være så detaljerede, at de fritager eleverne for selv at tænke. De bedste ordensbestemmelser er dem, som kommer indefra gennem elevernes egen fornemmelse af rigtigt og forkert. *Arbejdet i lejrskolen skal være frit, men rammerne om arbejdet bør være faste.*

Planer

Det er derfor nødvendigt at udarbejde både en *opholdsplan* for hele lejrskoleopholdet og *dagplaner* for de enkelte dage. Disse planer må udarbejdes således, at arbejdstid og fritid (hviletid), sport og underholdning

m. m. bliver fordelt på en sådan måde, at der skabes en fornuftig afveksling og naturlig rytme i livet og arbejdet på lejrskolen. Samtidig bør planerne være så elastiske, at de kan tilpasses nødvendige ændringer forårsaget af uforudsete begivenheder under opholdet som f. eks. regnvejr eller sygdom. Intet må overlades til tilfældighederne. Det er lærerens ansvar, at alt så vidt muligt er planlagt og gennemtænkt i forvejen, så lejrskolens rammer er i orden.

Der er i bilag 2 givet et eksempel på en dagplan og en opholdsplan.

Arbejdsemner

Lejrskolens arbejdsplaner er mangfoldige og må ifølge sagens natur veksle fra sted til sted. Det er imidlertid helt afgørende for et maksimalt udbytte af lejrskoleopholdet, at læreren gennem et grundigt forarbejde finder frem til de bedst mulige emner under hensyntagen til stedets muligheder og elevernes formåen. De fleste emner findes vel inden for biologi, geografi og samfundskundskab (erhverv); men snart sagt alle fag kan i øvrigt afgive opgaver: geologi, arkæologi, fysik, geometri, meteorologi, arkitektur, historie, kunsthistorie, litteratur og religion. Glemmes må naturligvis ikke færdighedsfagene, fremfor alt tegning. Det ligger jo i øvrigt lige for, at man tvinges til at lade fagene arbejde sammen til fordel for helheden. Det vil måske på dette sted være betimeligt at advare mod en for vidt-dreven indsamling af levende dyr. »Iagttag det levende, saml det døde«. I det hele taget kan det næppe være lejrskolens opgave at fremelske en *samlermani* hos børnene.

Opgaverne kan efter deres egnethed deles i tre hovedtyper. Grænserne mellem dem vil naturligvis være flydende:

1. Ekskursionsopgaver, der bygger på klasseundervisningsprincippet.

Denne type anvendes bedst, hvor opgaven er så vanskelig, at en samlet instruktion for hele holdet på selve stedet er nødvendig, for at børnene kan træ-

ge ind i emnet. Endvidere bør den anvendes ved opgaver, hvor et vist faremoment gør det uklogt at lade eleverne arbejde alene (maskiner, moser m. m.). I øvrigt bør ekskursionsopgaver på lejrskoler kun gives i begrænset omfang, og de bør så vidt muligt kombineres med gruppearbejder eller enkeltmandsarbejder.

2. Gruppeopgaver. Eleverne inddeles i grupper (højst 5-6 elever). Denne inddeling kan ofte med fordel foretages før afrejsen, således at eleverne hjemmefra ved, hvem de skal arbejde sammen med og ved hvilke opgaver. Undertiden kan eleverne selv danne grupperne; men i de fleste klasser vil den bedste gruppedeling fremkomme, hvis læreren hjælper til. Hver gruppe bør være jævn i sammensætningen: bestå af dygtige og mindre dygtige.

Princippet i gruppearbejdet er, at gruppen gennem selvstændige iagttagelser, målinger og samtaler og med udgangspunkt i opgavens tekst finder frem til løsningen, som de alle har ansvar for. Læreren bør først og fremmest være rådgivende, inspirerende og inciterende, men da arbejdsformen ofte vil være ny for eleverne, vil en grundig instruktion forud for arbejdets påbegyndelse som regel være nødvendig.

3. Enkeltmandsopgaver. Her kaldes der i særlig grad på den enkelte elevs initiativ og selvstændige arbejdsindsats. Denne arbejdsform stiller store krav til eleverne, og det vil i almindelighed kun være de dygtigste, der kan magte den. En absolut forudsætning må det være, at børnene hjemme fra det daglige skolearbejde er trænet i selvstændige opgaver.

I bilag 3 a-c findes eksempler på de tre foran nævnte opgavetyper.

Alle de anførte eksempler på lejrskoleopgaver har været brugt i praksis. De er naturligvis udarbejdet med lokale forud-

sætninger for øje, men de skulle være af en så almen karakter, at de med små ændringer kan anvendes de fleste steder i landet.

Udvalget har ment det rigtigst at bringe opgaver fra forskellige områder af meget forskellig sværhedsgrad og i forskellig udformning. Opgaverne er tænkt som typeeksempler - ikke som mønstre, der under alle forhold vil være anbefalelsesværdige.

Arbejdsmapper

Eleverne bør være forsynet med noteringshæfter, samlemapper til løse papirer og samlemapper med mekanisme til indsættelse af løse ark.

Der er grund til at advare mod for små formater. Særlig gruppearbejdsbøgerne bør være store. Omslag, dekoration, hæftning m. m. kan eleverne ofte med fordel udføre selv.

En arbejdsmappe skal først og fremmest være et udtryk for elevernes selvstændige arbejde med stoffet. Derfor kan der her være grund til at advare mod trykte arbejdsbøger, hvori eleverne kan nøjes med at sætte kryds, udfylde påbegyndte svar, farvelægge konturtegninger og lignende. Den slags arbejdsbøger binder eleverne til bestemte fremgangsmåder og giver alt for lidt anledning til personligt initiativ og selvstændig planlægelse. Den rigtige arbejdsbog bliver til, ved at eleven fremstiller sin viden om emnet på grundlag af notater, iagttagelser, interviews, tegninger og billeder med tekst, grafiske fremstillinger og regnestykker.

Elevernes arbejdsmapper er i reglen de eneste synlige minder om lejrskoleopholdet. Bl. a. derfor skal de være pænt udførte. Det er indlysende, at den omhu og orden med skriftlige arbejder, som er en selvfølge hjemme i skolestuen, også må gennemføres, når talen er om lejrskolens arbejdsmapper.

Men i øvrigt er det klart, at udbyttet af et lejrskoleophold på ingen måde kan måles i antallet af flotte arbejdsbøger. Den slags måling af resultaterne fører meget let til

udvendighed og bluff. Alt er afhængigt af, hvor selvstændigt arbejdet er gjort, og hvor stor interesse eleverne har vist.

»Skolestuen«

En lejrskole må have en »skolestue«, men det ville være et alvorligt pædagogisk fejlgreb at lave »timeplan« med stadig vekslende fag. »Skolestuen« bør kun i ringe grad benyttes til egentlig undervisning. Højest til fælles instruktion o. l. Den bør være indrettet som et arbejdsrum, egnet til elevernes læse-, skrive-, tegne-, klippe- og klistrearbejde. Derfor må den være forsynet med et passende udvalg af håndbøger, som børnene kan arbejde med enkeltvis eller gruppevis, med eller uden instruktion af læreren. Endvidere bør der naturligvis være rigeligt med skrivematerialer af forskellig slags, farver, tavler o. a.

Men det kan ikke tilstrækkelig fremhæves, at det i lejrskolen er ganske uden mening at lukke sig inde i længere tid mellem fire vægge og beskæftige sig med et for omgivelserne fremmed stof, når der lige uden for døren er en mængde ukendte, spændende og interessante ting, som det lønner sig at stifte bekendtskab med.

Fritiden

I lejrskolen skal eleverne ikke, fra de står op, til de går i seng, være indspændt i lærerens arbejdsplan. De skal også have tid - og helst rigelig tid - til leg, sport og hvile.

Om aftenen bør man henlægge en times tid til sang, musik, oplæsning, sketches, film, lejravis og lejrball. Ved disse fællesarrangementer, som bidrager til at give lejrslivet dets særlige præg, gælder det om at få så mange aktivt med i legen som muligt. Naturligvis kan en del af arrangementerne tilrettelægges hjemmefra, men improvisationen bør i øvrigt ikke foragtes. Det hører med til lejrslivets charme, at selve det daglige samvær kan give anledning til morsomme optrin og kommentarer ved aftenunderholdningen.

Lejrskolesteder

Byen

For større byer, som ofte har bygninger til deres feriekolonier i forskellige egne af landet, er det naturligt, at de anvender disse til lejrskole forår og efterår.

Skolerne fra de mindre byer (og landsbyskoler) vil naturligt søge til vandrehjem og ungdomsorganisationers feriehus eller træffe aftale med ungdomsskoler og højskoler i gode lejrskoleområder.

Faste lejrskolesteder kan have visse fordele, navnlig for lærere, der mangler lejrskoleerfaring, og for alle lærere vil kendskab til stedet spare tid under det forberedende arbejde med udsendelsen af den enkelte klasse, men man står i fare for, at egnens befolkning bliver træt af de hyppige besøg.

Modsætningen hertil, den skiftende lejrskole, vil for hver udsendelse kræve et stort forberedende arbejde af lærerne, men indebærer til gengæld den fordel, at eleverne får kendskab til forskellige egne af landet, og befolkningen vil i almindelighed være velvilligt indstillet over for besøget, ligesom lærernes undervisning er mindre udsat for at blive rutinemæssig og derfor virke mindre inciterende på eleverne.

Der bør så vidt muligt være frihed for lærerne til at vælge de lejrskolesteder, der er bedst egnede til formålet. Et fast lejrskolested må opfylde følgende betingelser:

1. Der må være rigeligt med opgavemuligheder inden for alle lejrskolediscipliner, så enhver lærer har valgmuligheder. Her tænkes på terræn til opmåling, geo-

grafi med geologi, zoologi og botanik, historie med samfundslære, herunder typiske erhvervsvirksomheder.

2. Lejrskolen bør placeres i en egn, der i sin egenart afviger væsentligt fra den hjemlige.

3. Det er en erfaring, at der ofte bliver arbejdsmæssige og disciplinære vanskeligheder, når flere klasser er indkvarteret på samme lejrskolested. Det mindste krav må være, at de enkelte klasser kan arbejde og bo isoleret fra hinanden. Det er vigtigt, at der er et specielt arbejdsrum med rigelig plads og det nødvendige inventar og arbejdsmateriale. De hygiejniske forhold må være tidssvarende, og køjerummene må være placeret således, at man kan påtage sig ansvaret for at indkvartere en blandet klasse på stedet.

Der må være et opholdsrum af passende størrelse og indretning; man kan komme ud for regnvejrsdage, hvor eleverne må sidde inde hele tiden.

Der må være så megen udenomsplads, at eleverne har mulighed for at tumle sig nogenlunde frit i pauserne.

»Den nordiske Lejrskole« i Nordsjælland giver en udmærket lejlighed til at øge børnenes forståelse af mellemfolkeligt samarbejde, ligesom lejrskolerne i Nord- og Sydslesvig giver mulighed for en livsnær orientering om grænseproblemerne.

Landet

For landsbyskolens vedkommende har man i lejrskolen som oftest søgt de samme lokaliteter og behandlet de samme fagområder som i byskolen, selv om landsbybørnene til daglig har større mulighed for at opleve og møde tingene i naturen ved di-

rekte iagttagelse og har kundskab om det miljø, som er fremmed for byens og især storbyens børn. Skønt landsbyskolen således har »lejrskolen« lige uden for døren, hindrer fagplanernes spændetrøje ofte, at man kan drage nytte deraf.

I de senere år har flere landsbyskoler forsøgt noget nyt, idet man har flyttet lejrskolen til byen for på den måde at give børnene et indtryk af bybefolkningens levestil og byens liv. Under opholdet har man ofte benyttet vandrehjem, som af Herbergs-Ringen er godkendt til lejrskolebrug. Børnene får gennem opholdet lejlighed til at stifte bekendtskab med byens historiske bygninger, kirker og museer, og heldigvis bliver det mere og mere almindeligt, at de større byer opfører rummelige og velindrettede vandrehjem, der enten ligger i selve byen eller i dens umiddelbare nærhed.

Ved besøg på forskellige arbejdspladser kan eleverne få lejlighed til at stifte bekendtskab med arbejdet, som det former sig på dagblade, i industrivirksomheder og handelshuse. Opholdet kan således blive en del af den erhvervsorienterede oplysning, eleverne skal have i skolen, og give børnene mulighed for på nærmeste hold at skaffe sig

en viden om forskellige erhverv samt fjerne visse urealistiske forestillinger om et bestemt arbejde.

Lejrskolen kan også arrangeres som en samtidig udveksling mellem land og by, således at børnene gensidig bor i hverandres hjem. Denne form er forbundet med ganske få udgifter. Det bliver her muligt at drive lejrskolearbejde, idet klasseværelserne udveksles. På den måde lærer børnene helt andre skoleformer at kende.

Det største gode ved denne udveksling bliver, at børnene lærer hinandens hverdag og pligter at kende, og den giver et værdifuldt bidrag til forståelsen, dels af den store ulighed, der nødvendigvis må være mellem land- og bybefolkningens levestil, dels af, at der trods disse forskelle er meget, der er fælles. Denne udveksling kan bidrage til at skabe større forståelse og større respekt for de enkelte samfundsklassers arbejde og vilkår.

Praktiske forhold

Økonomien

Det må anses for rimeligt, at hjemmene holdes helt fri for udgifter til dækning af elevernes befordring og ophold.

Det må tillige være en selvfølge, at lærerne får rejse og ophold dækket, og endelig må det tages i betragtning, at adskillige lærere er engageret i undervisningsarbejde uden for den skole, hvor de har fast arbejde. Det må principielt anses for rimeligt at godtgøre sådanne lærere det dokumenterede indtægtstab ved deltagelse i og forberedelse af lejrskoleophold.

Tid og varighed

Den gode lejrskoletid er under vore forhold meget begrænset. Halvanden måned før og 5 uger efter sommerferien må i almindelighed af klimatiske grunde betragtes som ydergrænserne for lejrskoleaktivitet her i landet.

Det mindste, man kan klare sig med til et lejrskoleophold, er en uge; der bliver ellers ingen mulighed for indleven i den valgte lokalitet. Helst burde et lejrskoleophold vare to uger eller længere, men hensynet til økonomien, skolearbejdet, lærernes virksomhed ved andre skoleformer, børnenes bypladser og lignende vil vel indtil videre gøre et sådant længere ophold vanskeligt at gennemføre. Et lejrskoleophold på en uge kan da også med en omhyggelig planlægning erfaringsmæssigt give udmærket udbytte.

Klassetrin

Alle skoleelever bør mindst én gang i deres skoletid have tilbudt et lejrskoleophold. Dette bør ikke ligge for tidligt i skoleløbet, og principielt bør der være adgang for elever fra alle skolens afdelinger.